

fra Prof. O. Brandts Side gør denne til en vis Grad medansvarlig for Resultatet af sine Forskninger.

Louis Bobé.

**Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie. 1874—1922.
Bd. I—V. København. 1921—30.**

Da Robert Neiiendam nu har udgivet fem Bind af »Det kgl. Teaters Historie 1874—1922«, er man i Stand til at skønne over, hvorledes dette stort anlagte Værk i sin Helhed vil komme til at fremtræde. Det danske Nationalteater har en Periode af ca. 200 Aar at se tilbage paa, en Periode, der i det væsentlige former sig som et stolt Blad i vor Kulturhistorie. Allerede i Slutningen af det 18. Aarhundrede begyndte man at interessere sig for Skuepladsens Historie, og denne Interesse tog stærkt til i Begyndelsen af det 19. Mænd som Fr. Schwarz, K. L. Rahbek, J. Collin og C. Molbech, der alle paa forskellig Vis havde Tilknytning til Komediehuset paa Kongens Nytorv, udgav saaledes flere Bidrag til Belysning af Skuepladsens Historie; men det blev ved spredte og i flere Tilfælde ret ukritiske Bidrag.

Med Thomas Overskous »Den danske Skueplads«, hvis første Bind udkom i 1854, faar vi den første sammenhængende Skildring af det danske Teaters Historie. Den solide og stærkt jordbundne Overskou havde en glødende Interesse for Opgaven. Man maa saaledes i højeste Grad beundre den umaadelige Flid og drøje Udholdenhed, med hvilken han er gaaet til Værks; naar Resultatet af Overskous ihærdige Stræben alligevel ikke blev lige værdifuldt, er det først og fremmest, fordi han rent videnskabeligt ikke var tilstrækkelig godt rustet. Saavel hans historiske Sans som hans Nøjagtighed og ikke mindst hans Vurdering af Kildematerialet lader meget tilbage at ønske, hvilket sikkert enhver Forsker, der har haft Lejlighed til nøjere at kontrollere Overskous Værk, meget hurtigt vil have erkendt. Ikke desto mindre maa Eftertiden være den flittige Teaterkronikør i højeste Grad taknemmelig, thi store Partier af hans Værk — navnlig den Del der omhandler Slutningen af det 18. Aarhundrede — vil altid staa som klassiske Monumenter i dansk Teaterhistorieskrivning. Adskilligt af det, som berettes om de tidligere Perioder, hviler paa mundtlige Meddelelser — ikke mindst fra den navnkundige Skuespiller Fr. Schwarz, der havde optraadt sammen med Aktører, som havde kendt Holberg — og alle disse mange værdifulde Oplysninger vilde være gaaet i Graven med deres Meddelere, saafremt Overskou ikke havde fæstnet dem paa Papiret.

Var Overskous Værk — trods dets Mangler — et højst betydningsfuldt Arbejde, saa blev hans Efterfølger, Peter Hansens »Den danske Skueplads« i det væsentlige kun et smidigt journalistisk Opkog paa Forgængerens digre Bind med en overfladisk Fortsættelse af det, der var sket i Komediehuset, efter at Overskou — eller rettere sagt Edgar Collin — havde afsluttet den første samlede danske Teaterhistorie. Udfra det her anførte vil man forstaa, at hverken Overskou og da slet ikke Peter Hansen havde udtømt eller tilstrækkeligt belyst det Kildemateriale, der vedrører det gamle Komediehus. Paa mange forskellige Steder, ikke mindst paa Rigsarkivet, var der værdifuldt Stof at finde, og nu begyndte forskellige Forskere at fremdrage adskilligt Materiale, der kastede delvist eller fuldstændig nyt Lys over vort Teaters højst interessante Udviklingshistorie. I denne Sammenhæng vil det være paa sin Plads at erindre Arthur Aumont, der sammen med Collin bl. a. forfattede en fuldstændig Fortegnelse over Teatrets Repertoire fra dets ældste Tider.

Blandt disse Forskere, der dykkede ned i Arkiverne, finder vi Robert Neiiendam, der havde den Fordel frem for saa mangen anden, at han selv var et Scenemenneske, der kendte det praktiske Teater ud og ind. Neiiendam debuterede i 1910 i Hist. Tidsskr. med en Afhandling om Christian VII som Skuespiller, og dette indgaaende Arbejde, som hvilede paa et solidt og grundigt Studium af et betydeligt Kildemateriale, gav usædvanlige Løfter om hans Fremtid som Teaterhistoriker, og de Løfter, som denne Debut gav, skuffede ikke. Snart efter udkom i to statelige Bind en Række Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder, en Samling, der viste, at vi her stod overfor en Forsker, der gennem flittige Kommentarer forstod baade historisk, kulturelt og psykologisk at belyse de højst forskelligartede Brevskrivere. »Skuespillerbrevene« vil altid blive en af den danske Teaterhistories vigtigste Kilder.

Efterhaanden som Tiden gik, udvidede Neiiendam sit Omraade mere og mere, saaledes at han i Virkeligheden blev den, der sad inde med de største Kundskaber om meget store og vigtige Dele af vor Teaterhistorie. Det var ligesom han forberedte sig til at skrive det, der vel nok skal blive hans Livs litterære Hovedværk: »Det kgl. Teaters Historie 1874—1922«, det vil altsaa i Virkeligheden sige det nye Teaterhus' brogede og temmelig indviklede Historie.

Vi har set, at han maa siges at have været rigt rustet til at paatage sig denne højst krævende Opgave, der naturligvis før eller senere maatte løses. I sin tekniske Behandling af det mægtige

Stof har Neiiendam valgt samme Metode som sin Forgænger, Overskou, idet han gaar annalistisk til Værks, hvilket naturligvis giver hans Arbejde en usvigelig Sikkerhed i Planen — paa denne Maade staar Forskeren ikke i Fare for at glemme noget — men tillige en drøj Bredde, der gør, at det aldrig vil kunne blive almindelig Hverdagslæsning trods Forfatterens højst levende og karakteristiske Stil. Det er aabenbart fra først af anlagt som et Kildeskrift. Fra Sæson til Sæson følger vi de mangeartede Begivenheder i den statelige Teaterbygning paa Kongens Nytorv, og vi gør det med en Fornemmelse af, at den, der fører os, ikke alene har en usædvanlig Kendskab til det, han beskriver, men ogsaa en brændende Kærlighed til Stoffet og en ukuelig Vilje til at finde den historiske Sandhed bag de ofte højst forvirrende Dokumenter.

Sammenligner vi nu dette Værk med Overskous »Danske Skueplads«, er det iøjnefaldende, at Robert Neiiendam har søgt at undgaa de Fejl, der klæber ved Overskous Arbejde. Højt værdifulde er saaledes de mange Noter og Henvisninger, som enhver der — selv blot i ringe Grad — har beskæftiget sig med dansk Teaterhistorie, maa beklage Manglen af hos vor teaterhistoriske Klassiker. Endvidere har Neiiendam den Fordel fremfor Overskou, at han til Stadighed søger at analysere de Personer, som han behandler, psykologisk. Han prøver altid at finde en Handlings dybere Aarsag, og i Regelen opnaar han et heldigt Resultat i denne sin Skuenindad. Med Hensyn til det rent stilistiske er Forskellen mellem Neiiendam og hans Forgænger meget stor. I Stedet for Overskous hyggeligt snørklede, men ret stereotype Stil, som man i Grunden kommer til at holde af, giver Neiiendam os en levende og fængslende Stil, der er saare langt fra den Overskouske Stereotypi.

Stor Vægt lægger den helt igennem moderne indstillede Forfatter paa Billedstoffet, en af de faa Egenskaber han som Teaterhistoriker har tilfælles med den overfladiske Peter Hansen. Billeder er en af Teaterhistoriens vigtigste Kilder; de fortæller ofte mere end mange Ord, og netop i de senere Aar har teatervidenskabelige Forfattere, navnlig i Tyskland, gjort et meget ihærdigt Arbejde for at fremdrage og behandle et mægtigt Billedmateriale, der paa mange Maader har kastet nyt Lys over Teatrets Udvikling. Det er tydeligt at se, at Robert Neiiendam med stor Omhu har valgt sine Illustrationer, der allerede i sig selv giver et saare karakteristisk Billede af den Periode, som skildres.

Meget indgaaende beretter Neiiendam om den nuværende Teaterbygnings Tilblivelseshistorie og om de bitre Kampe, der

fortes, for at Teatret kunde bestaa som Statsinstitution. Man snakkede og skændtes ofte saa meget, at man undertiden glemte selve Virksomheden og dens kunstneriske Indsats. Senere faldt der dog til Held for Kunsten mere Ro over de oprørte Vande.

Det er en interessant kunstnerisk Periode, der nu stunder til. Vi befinder os i den Tidsalder, i hvilken den realistiske Scenekunst kom til at sidde i Højsædet Verden over. Den romantiske Stilisering havde løbet Linen ud, det gamle Perspektivteater med de »løse« Kulisser maatte vige Pladsen for nye Principper. Man krævede nu en minutios Gengivelse af det daglige Liv, og typisk for Realismen blev da ogsaa en Foreteelse som den indtil de mindste Detailler naturtro møblerede lukkede Stue med virkelig Lysekroner, rigtige Billeder paa Væggen, Døre med Haandtag osv. Spillemaaden ændrede sig fuldstændigt i denne lukkede Stue; man maatte opføre sig naturligt. Det blev Instruktøernes Tidsalder, thi for at skabe en saa nøjagtig Gengivelse af Livet, som man da krævede, behøvedes et virkeligt stort Talent, der formaaede at samle alle Faktorer til en eneste kunstnerisk Helhed, og en saadan Mand fik Det kgl. Teater i William Bloch, der var denne Periodes geniale Fører. Det er derfor ganske naturligt at den fine og fornemme Bloch, som skulde komme til at give Holbergs Komedier en haardt tiltrængt Renæssance, er blevet en Centralfigur i Neiiendams Skildring.

En anden interessant Skikkelse, som Neiiendam tegner for os med stor Anskuelighed, er den franskinteresserede Teaterchef, Kammerherre Fallesen, hvis Virke fik en saa betydningsfuld Indflydelse paa hele Institutionens Udviklingsgang. Det er en højst fængslende Periode, hvor gammelt og nyt tager et kraftigt Livtag med hinanden, en Tid hvor den moderne danske Skuespilkunst skabes af store Kunstnere som Emil og Olaf Poulsen, Fru Hennings og Carl Mantzius. Der var i Sandhed fremragende Kræfter; men der var tillige en Fører, som kunde udnytte disse Kræfter til det yderste, og endelig var der en Række betydelige Forfattere, først og fremmest Bjørnson og Ibsen, som forstod at tolke det, der gærede og brød i Tiden. Det er denne store og paa saa mange Maader lykkelige Periode, som Neiiendam har skildret for os. Mangt og meget kan fremdrages i hans Skildring. Værdifuldt er det saaledes, at han ofte med beskedent Plads til Raadighed formaar at gøre en Skuespillerpræstation levende og anskuelig for Læseren; man behøver blot at tænke paa hans Beskrivelse af Olaf Poulsens herlige v. Buddinge.

Realismens Kamp og Sejr kunde Forfatteren have kaldt disse Bind, som vidner om, at denne Teaterhistorie, naar den en Gang

foreligger i sin Helhed, vil blive et sandt Pragtværk, en uforlignelig Kilde for alle de mange Forskere, hvis Virke fører dem i Nærheden af Teatret.

Torben Krogh.

Friedrich Mager: Entwicklungsgeschichte der Kulturlandschaft des Herzogthums Schleswig in historischer Zeit. I. Bind. Kiel 1930. (Veröffentlichungen der Schleswig-Holsteinischen Universitäts-gesellschaft. Nr. 25, I. Schriften der baltischen Kommission zu Kiel. XVII, 1).

Fr. Magers Bog om Udviklingen af det slesvigske Kulturlandskab — »Kulturlandskab« forstaaet som Landskabets Fysiognomi i de skiftende Tider i Modsætning til det oprindelige »Naturlandskab« — behandler Kulturlandskabets Udviklingshistorie inden for Slesvigs Geest og paa Østkysten fra den historiske Tids Begyndelse til Reformtiden i Slutningen af det 18. Aarhundrede, medens Bd. II skal fortsætte samme Emne til Nutiden og Bd. III behandle Kulturlandskabets Udviklingshistorie i de slesvigske Marskegne i hele den historiske Tid.

Som fremhævet af Forf. selv i Forordet¹ har dette Værk ikke mindst ved den anvendte Metode Betydning for den historisk-geografiske Forskning. Kendskabet til Kulturlandskabets Udviklingshistorie i et Land — som er af ligesaa stor Værdi som Kendskabet til selve Befolkningens Historie — kan ikke vindes uden at raadsørge Historien saavel som Naturvidenskaben, thi ikke blot naturlige Forhold som Klima og Beliggenhed, men ogsaa og i endnu højere Grad Historiens Gang, d. v. s. Mennesket har været en afgørende Faktor. Derfor maa en saadan Undersøgelse, selv om den bør udføres af en Geograf, hvile paa et omfattende Studium af det historiske Kildestof, en Fordring, der er fyldestgjort af Forf. i en Grad, som maa vække Beundring. Mulighederne for at finde Stof til Belysning af et Emne som det foreliggende er nogenlunde ubegrænsede, og der kan da ogsaa findes Efterretninger af Værdi, som ikke er taget i Betragtning, men sligt er kun Smaating. Skønt Bogen har Karakter af et Mosaikarbejde, sammensat af utallige Enkeltheder, er den dog levende og fængslende. Selve Emnet er forholdsvis nyt og udyrket og tvinger Bearbejderen til at se paa Stoffet med friske Øjne, under nye Synsvinkler. Indenfor dansk videnskabelig Litteratur

¹ Allerede i en Afhandling »Zur Kulturgeographie des Herzogthums Schleswig« i Zeitschr. f. Schleswig-Holsteinische Geschichte LV har han fremsat Programmet for sit Arbejde.